

โครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง

สืบเนื่องจากการที่รัฐบาลได้กำหนดนโยบายเร่งด่วนในการจัดการขยะ เมื่อปี พ.ศ.๒๕๕๗ พร้อมเห็นชอบกับแผนที่นำทาง (Road map) ในการจัดการขยะและของเสียอันตราย โดยมุ่งสร้างวินัยของคนในชาติเรื่องการคัดแยกขยะเพื่อนำกลับมาใช้ใหม่ และการแปรรูปเป็นพลังงาน ผนวกกับเป็นการขับเคลื่อนนโยบาย "๑ จังหวัด ๑ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้นแบบในการจัดการมูลฝอย" ในปี พ.ศ.๒๕๕๘ กองทุนสิ่งแวดล้อมได้จัดสรรเงินอุดหนุนให้แก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ทั่วประเทศ ๗๖ จังหวัด จำนวนรวมกว่า ๕๐๐ แห่ง วงเงินเกือบ ๒๐๐ ล้านบาท ภายใต้ชุดโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง และให้การสนับสนุนแก่สำนักงานทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมจังหวัด และสำนักงานสิ่งแวดล้อมภาคต่าง ๆ เพื่อร่วมผลักดันนโยบายให้มีผลไปสู่การปฏิบัติในระดับชุมชนและครัวเรือน

ชุดโครงการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการคัดแยกขยะที่ต้นทาง (ระยะที่ ๑) ได้รับการพัฒนาขึ้นเป็นแบบฟอร์มสำเร็จรูปสำหรับให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นระดับเทศบาลตำบล และองค์การบริหารส่วนตำบล เติมข้อมูลหลักการและเหตุผล และสภาพการณ์ปัญหาการจัดการขยะของตน คัดเลือกพื้นที่ดำเนินโครงการและกลุ่มเป้าหมาย ออกแบบกิจกรรมที่เหมาะสมภายใต้แผนงานที่กำหนดไว้ ๔ แผนงาน ได้แก่ (๑) การอบรมให้ความรู้ การคัดแยกประเภทขยะมูลฝอย (๒) การคัดแยกขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย และขยะทั่วไป (๓) การจัดการขยะแต่ละประเภท (เก็บรวบรวม บำบัด หรือกำจัด หรือนำไปใช้ประโยชน์) (๔) การติดตาม ประเมินผล และการถอดบทเรียน โดยใช้งบประมาณไม่เกิน ๔๐๐,๐๐๐ บาท ระยะเวลาการดำเนินโครงการ ๑ ปี ๖ เดือน (วันเริ่มต้น ๑ พฤศจิกายน ๒๕๕๘ - วันสิ้นสุด ๓๐ เมษายน ๒๕๖๐)

ผลผลิตที่ได้จากโครงการ คือ (๑) อปท.สามารถส่งเสริมให้เกิดการคัดแยกขยะที่ต้นทางในชุมชนได้เป็นอย่างดี โดยนอกจากจะเกิดกิจกรรมการคัดแยกขยะแล้ว ชุมชนในพื้นที่รับผิดชอบของ อปท.ต่าง ๆ ยังมีความรู้ความเข้าใจ ความตระหนัก และให้ความร่วมมือในการคัดแยกและจัดการขยะแต่ละประเภทเพิ่มขึ้น โดยเฉพาะกลุ่มเป้าหมายที่เป็นครัวเรือนต้นแบบ/ฐานการเรียนรู้ ซึ่งกลุ่มเป้าหมายกลุ่มนี้ นอกจากจะสามารถลงมือปฏิบัติเป็นแบบอย่างให้กับกลุ่มเป้าหมายกลุ่มอื่น ๆ ได้แล้ว ยังสามารถเป็นวิทยากรถ่ายทอดความรู้ได้อีกด้วย (๒) สามารถคัดแยกขยะทั้ง ๔ ประเภท (ขยะอินทรีย์ ขยะรีไซเคิล ขยะอันตราย และขยะทั่วไป) ได้อย่างถูกต้อง (๓) สามารถลดปริมาณขยะที่ต้องนำไปกำจัด และลดได้มากกว่าเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยลดปริมาณขยะที่ต้องนำไปกำจัดได้เฉลี่ยร้อยละ ๕๐-๖๐ ของปริมาณขยะที่เกิดขึ้นก่อนเริ่มดำเนินโครงการ โดยขยะที่สามารถลดปริมาณลงได้มากที่สุด คือ ขยะอินทรีย์และขยะรีไซเคิล ตามลำดับ ทำให้เหลือเพียงขยะอันตรายและขยะทั่วไปเท่านั้นที่ต้องนำไปกำจัดต่อ (๔) เกิดชุมชนนำร่องที่สอดคล้องกับนโยบาย "จังหวัดสะอาด" และแผนปฏิบัติการ "ประเทศไทยไร้ขยะ 3Rs ประชากรรัฐ" โดยบางกิจกรรมภายใต้โครงการนี้ มีความสอดคล้องและสนับสนุนกับเป้าหมาย/นโยบายดังกล่าว เช่น การเป็นต้นแบบในการลดและคัดแยกขยะมูลฝอย การจัดตั้งจุดรวบรวมขยะอันตรายชุมชน เป็นต้น

สำหรับปัญหาในการดำเนินโครงการ คือ การจัดการขยะอันตรายที่ อปท.หลายแห่งที่เก็บรวบรวมมา ยังไม่สามารถดำเนินการส่งกำจัดตามหลักสากลได้ เนื่องจากในหลายจังหวัดไม่มีระบบกำจัดขยะอันตราย ต้องจ้างขนส่ง และรวบรวมไปกำจัดในระบบกำจัดขยะอันตรายของเอกชน ซึ่งมีค่าใช้จ่ายสูงมาก

ปัจจัยที่ทำให้เกิดความสำเร็จของโครงการ

๑. อปท.ซึ่งเป็นหน่วยรับเงินอุดหนุนจากกองทุนฯ ไปดำเนินการ หากมีวิสัยทัศน์ มีบุคลากรที่พร้อมจะช่วยขับเคลื่อนโครงการได้อย่างมีประสิทธิภาพ

๒. เอกสารข้อเสนอโครงการมีลักษณะเป็นแบบฟอร์มสำเร็จรูปให้ อปท.ที่ประสงค์จะรับเงินอุดหนุนนำไปเติมข้อมูลตามบริบทของพื้นที่ตนเอง ทำให้สะดวกและรวดเร็วในการพิจารณาให้เงินอุดหนุน ส่งผลให้ อปท.ได้รับเงินเร็วและทันการณ์

๓. โครงการฯ มีแนวคิดในการจัดการขยะที่แหล่งกำเนิด ซึ่งจะเน้นการปรับเปลี่ยนทัศนคติและแนวคิด รวมทั้งให้องค์ความรู้ว่าด้วยการคัดแยกและจัดการขยะประเภทต่างๆให้กับชุมชน บ้านเรือน โรงงาน สถานประกอบการ ซึ่งเป็นแหล่งกำเนิดขยะ

บทเรียนสำคัญที่ได้จากการดำเนินโครงการ ๑) งบประมาณที่กองทุนสิ่งแวดล้อมสนับสนุนเป็นการสนับสนุนที่ตรงจุด ตรงประเด็นกับนโยบายของรัฐบาล และช่วยให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเกิดการขับเคลื่อนการจัดการขยะในชุมชนได้รวดเร็วขึ้น และเป็นรูปธรรมมากขึ้น ๒) ช่วยเพิ่มบทบาทให้ผู้สูงอายุ และคนว่างงาน ได้มีส่วนร่วมในการทำกิจกรรมการจัดการขยะกับสมาชิกวัยอื่น ๆ ในชุมชน และก่อให้เกิดรายได้เสริมให้กับครัวเรือน ๓) ช่วยกระตุ้นให้เกิดการเปลี่ยนพฤติกรรม เกิดแรงกระตุ้น ทั้งในระดับผู้บริหารท้องถิ่น และประชาชนในชุมชนให้เห็นความสำคัญของการจัดการขยะมูลฝอยและเกิดการพัฒนาต่อยอดโครงการให้เกิดความยั่งยืน ๔) ชุมชนเกิดการคิดต่อยอดจากธนาคารขยะ โดยนำรายได้จากการขายขยะจัดตั้งเป็นกองทุนรูปแบบต่าง ๆ ๕) เกิดการส่งเสริมนวัตกรรมที่มีอยู่เดิมให้แพร่หลายมากขึ้น รวมทั้งเกิดนวัตกรรมใหม่ในการสร้างภาชนะใส่ขยะแต่ละประเภท และการประดิษฐ์ของตกแต่ง เครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือนที่หลากหลาย ๖) เป็นการสร้างจิตสำนึก โดยประชาชนจะค่อย ๆ ซึมซับการคัดแยกขยะในครัวเรือนจนกลายเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินชีวิตประจำวัน ๗) อปท.ที่ไม่สามารถลดปริมาณขยะลงได้ตามเป้าหมาย มีปัจจัยที่เกี่ยวข้องหลายอย่าง เช่น วิสัยทัศน์ผู้บริหาร ผู้นำชุมชน สภาพเศรษฐกิจสังคมชุมชน และขยะจรรยาวัณที่ข้างเคียง ๘) การกำหนดกลุ่มเป้าหมายที่มีขนาดใหญ่เกินไป (มากกว่า ๑๕๐ ครัวเรือน/ชุมชน) อาจทำให้การดำเนินงานสำเร็จตามเป้าหมายได้ยาก ๙) การบูรณาการ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่าง อปท.ต่าง ๆ ช่วยให้เกิดการแข่งขัน สร้างความท้าทาย ให้กับเจ้าหน้าที่ อปท.และผู้นำชุมชนในการดำเนินงานให้สำเร็จตามเป้าหมายที่กำหนดไว้ ๑๐) อปท.ที่มีการบูรณาการการทำงาน เชื่อมโยงองค์กรภายในชุมชน เช่น ชุมชน วัด โรงเรียน หน่วยงาน และสถานประกอบการ ได้อย่างทั่วถึง จะช่วยให้โครงการสำเร็จได้เร็วขึ้น และเป็นการสร้างกระบวนการมีส่วนร่วมในทุกภาคส่วน ๑๑) หลายจังหวัดยังไม่มีสถานที่กำจัดขยะอันตราย ทำให้ไม่สามารถตอบโจทย์ให้ อปท.และชุมชนในพื้นที่ได้ ซึ่งจะต้องมีนโยบายที่ชัดเจนต่อไป

๑๒) การดำเนินโครงการช่วยให้มีการนำขยะอินทรีย์มาใช้ประโยชน์มากขึ้นจนเหลือศูนย์ในหลายพื้นที่ ขยะรีไซเคิลกลายเป็นของมีค่าช่วยสร้างรายได้เสริมให้ครัวเรือน ขยะทั่วไปได้ถูกนำมาใช้ประโยชน์ทำสิ่งประดิษฐ์ เครื่องใช้ต่าง ๆ และขยะอันตรายยังคงมีปริมาณเท่าเดิม แต่ถูกคัดแยกออกมาอย่างชัดเจนและได้รับการนำไปกำจัดอย่างถูกวิธีมากขึ้น

ภาพจากพื้นที่ดำเนินโครงการ

